

OU CI Bowker®
Open Ukrainian Citation Index

International Science Group
ISG-KONF.COM

MODERN CONCEPTUAL MODELS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND PHILOLOGY

Collective monograph

ISBN 979-8-88992-707-5

DOI 10.46299/ISG.2023.MONO.PED.2

BOSTON(USA)-2023

ISBN – 979-8-88992-707-5

DOI – 10.46299/ISG.2023.MONO.PED.2

*Modern conceptual models and
trends in the development of
pedagogical education and
philology*

Collective monograph

Boston 2023

MODERN CONCEPTUAL MODELS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND PHILOLOGY

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

ISBN – 979-8-88992-707-5

DOI – 10.46299/ISG.2023.MONO.PED.2

Authors – Budanov M., Budanov O., Атаманчук П., Атаманчук В., Букатова О.М., Мордвінов С., Юденко О., Отрошко О., Юденко О., Клішевич Н., Лях Т., Федорова О.В., Хомич О., Виноградова О., Тарабасова Л., Шахова К., Яренчук Л.Г., Piven M., Pochapska I., Yakushko K., Zablotska L., Cherniy L., Meleshchenko V., Davydova N., Dekusar G., Paliei T., Varava S., Ivlieva S., Liubetska V., Yakushko K., Доброштан Т., Романчук С., Мичак Н.

REVIEWERS

Kazachiner Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Human Health, Rehabilitation and Special Psychology, Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda.

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2023 by the International Science Group(isg-konf.com) and authors.

Illustrations © 2023 by the International Science Group and authors.

Cover design: International Science Group(isg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(isg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe and Ukraine. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science.

The recommended citation for this publication is:

Modern conceptual models and trends in the development of pedagogical education and philology: collective monograph / Budanov M., Budanov O. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2023. 346 p. Available at : DOI – 10.46299/ISG.2023.MONO.PED.2

MODERN CONCEPTUAL MODELS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND PHILOLOGY

TABLE OF CONTENTS

1.	EDUCATION	
1.1	<p>Budanov M.¹, Budanov O.¹</p> <p>FORMATION OF INFORMATION AND DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE MILITARY LAWYERS</p> <p>¹ Department of Pedagogy, Methods and Management Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy</p>	6
1.2	<p>Атаманчук П.¹, Атаманчук В.²</p> <p>ДИДАКТИЧНИЙ СУПРОВІД СВІТОГЛЯДНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ-ПЕДАГОГА</p> <p>¹ Кафедра фізики та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка</p> <p>² Відділ інформаційно-дидактичного моделювання Національного центр «Мала академія наук України»; відділ навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України</p>	16
1.3	<p>Букатова О.М.¹</p> <p>ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ STEAM-ОСВІТИ</p> <p>¹ Ізмаїльський державний гуманітарний університет</p>	26
1.4	<p>Мордвінов С.¹, Юденко О.²</p> <p>СОЦІАЛЬНИЙ ЗАПИТ СЬОГОДЕННЯ: ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ НА ЗАСАДАХ ЕТНОПЕДАГОГІКИ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОГІЙ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ І СПОРТУ</p> <p>¹ кафедра теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту, Національного університету оборони України, м. Київ</p> <p>² науково-дослідний центр проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, Національного університету оборони України, м. Київ;</p>	57
1.5	<p>Отрошко О.¹, Юденко О.², Клішевич Н.³, Лях Т.³</p> <p>СФОРМОВАНІСТЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ БАКАЛАВРІВ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УНІВЕРСИТЕТУ: СУЧАСНИЙ СТАН</p> <p>¹ кафедра фізичного виховання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ</p> <p>² кафедра теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського м. Київ</p> <p>³ кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини, Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ</p>	72

MODERN CONCEPTUAL MODELS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND PHILOLOGY

1.6	Федорова О.В. ¹ ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ¹ Ізмаїльський державний гуманітарний університет	95
1.7	Хомич О. ¹ , Виноградова О. ¹ , Тарабасова Л. ¹ , Шахова К. ¹ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ¹ кафедра дошкільної та початкової освіти, комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради	126
1.8	Яренчук Л.Г. ¹ ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ¹ Ізмаїльський державний гуманітарний університет	136
2.	GENERAL PEDAGOGY	
2.1	Piven M. ¹ PEDAGOGIZATION OF PHYSICAL AND HEALTH- IMPROVING ACTIVITIES FOR PILOT CADETS ¹ Flight Academy of National Aviation University, Kropyvnytskyi	145
2.2	Pochapska I. ¹ SAFETY DISCIPLINES ROLE IN THE FORMATION OF HUMANITARIAN PROFILE SPECIALISTS ¹ Department of Civil Safety, Lviv Polytechnic National University	167
2.3	Yakushko K. ¹ THE CONTENT OF ENGLISH COURSE TO TRAIN BACHELORS IN PHYSICAL CULTURE ¹ Department of English for Technical and Agrobiological Specialities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine	176
2.4	Zablotska L. ¹ , Cherniy L. ¹ , Meleshchenko V. ¹ FORMATION OF UNDERGRADUATE STUDENTS' INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE ¹ Department of Foreign Languages, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University	213

MODERN CONCEPTUAL MODELS AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND PHILOLOGY

3.	LINGUISTICS	
3.1	<p>Davydova N.¹, Dekusar G.¹</p> <p>TEXT AS A REPRESENTATIVE OF INVARIANT STRUCTURES OF COMPOSITION-LINGUISTIC COMMUNICATIVE FORMS</p> <p>¹ Ukrainian Studies and Foreign Languages Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs</p>	226
3.2	<p>Paliei T.¹</p> <p>SPECIFICITY OF ETHNIC STEREOTYPES IN AMERICAN, BRITISH AND UKRAINIAN NATIONAL CULTURES</p> <p>¹ Department of Foreign Philology, Kyiv National University of Culture and Arts</p>	234
3.2.1	STEREOTYPES AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH	235
3.2.2	ETHNIC STEREOTYPES IN BRITISH, AMERICAN AND UKRAINIAN CULTURES	249
3.3	<p>Varava S.¹, Ivlieva S.², Liubetska V.²</p> <p>INTERCULTURAL DIALOGUE WHILE STUDYING FOREIGN LANGUAGES</p> <p>¹ Language Training Department, V .N. Karazin Kharkiv National University ² Ukrainian Language and Foreigners' Language Training Department, Odesa I. I Mechnikov National University</p>	262
3.4	<p>Yakushko K.¹</p> <p>THE LINGUISTIC EXERCISES TO DEVELOP PROFESSIONAL SPEECH OF FUTURE ENGINEERS IN AGRICULTURAL SPHERE</p> <p>¹ Department of English for Technical and Agrobiological Specialities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine</p>	277
3.5	<p>Доброштан Т.¹</p> <p>ФРАЗЕОЛОГІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ СЛОВНИКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)</p> <p>¹ Кафедра східної і слов'янської філології, Київський національний лінгвістичний університет</p>	308
3.6	<p>Романчук С.¹, Мичак Н.²</p> <p>ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ</p> <p>¹ Кафедра журналістики, Буча, ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», кафедра української мови, Київ, Український державний університет імені Михайла Драгоманова ² Кафедра психології та педагогіки, Буча, ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»</p>	317
	REFERENCES	331

3.3 Intercultural dialogue while studying foreign languages

Актуальність обраної теми дослідження полягає у висвітленні необхідності мовної підготовки іноземних студентів та гуманітарної освіти зокрема. Здобування іноземними студентами освіти в Україні є однією з важливих характеристик університету світового рівня, і одним із найбільш важливих чинників становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору. Підготовка іноземних студентів у ЗВО України є важливою складовою економічної політики країни. А практичне володіння іноземною мовою сприяє «формуванню всебічно розвиненої, соціально активної особистості іноземного студента, культурно обізнаного у реаліях, українського суспільства, культури тощо» [164, с. 48]. Студенти з різних країн світу виявляють бажання отримати вищу освіту у ЗВО України. Це громадяни азіатських та африканських країн, такі як Китай, Індія, Марокко та ін., європейських – Туреччина, Болгарія та країни СНД. Особливої значущості при цьому набуває формування іншомовної комунікації, міжкультурної компетенції, як спосіб уникнення непорозумінь на культурному ґрунті у спілкуванні із іноземцями. Формування міжкультурної компетенції дозволяє глибоко проникнути у повсякденне життя під час перебування студентів-іноземців на навчанні в Україні. Освіта, як фактор формування гармонійної особистості, «здатної до міжкультурного діалогу», повинна базуватися на принципах, які враховують той факт, що іноземна мова стає в повній мірі засобом міжкультурної комунікації, важливим та дієвим інструментом навчального процесу в цілому, міжособистісних стосунків викладачів зі студентами-іноземцями, та студентів-іноземців в іншомовному середовищі [164, с. 46]. Концепція мовної освіти українських ЗВО ґрунтується на основних положеннях Конституції України, законах України «Про вищу освіту», «Про засади державної мовної політики», Державної національної програми «Освіта: Україна ХХІ століття», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Європейської хартії

регіональних мов або мов меншин, Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти, окремих положеннях Проекту Концепції мовної освіти у вищих навчальних закладах України й враховує потреби іноземних здобувачів в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських вищих навчальних закладів, української системи освіти.

Теоретико-методологічну основу досліджень у навчанні нерідній мові студентів-іноземців складають праці вітчизняних та іноземних вчених (Р. Міньяр-Белоручев, Л. Щерба, І. Дрига, Р. Клоуз, Т. Хатчінсон, Р. Оксфорд, В. Манакін, О. Застровській Л. Пасик, Т. Шмідт). В сучасних умовах єдиного інформаційного простору людства, наявності високо розвинутих інформаційних технологій, що надають можливості спілкування людям різних національностей, культурних традицій та віросповідань, актуальною стає теорія діалогу культур як спосіб порозуміння між націями та здобування якісної освіти. Вивчення нерідної мови допомагає у сприйнятті мовної картини світу очима носіїв мови – мови країни, в якій навчається іноземний студент. Оскільки картина світу студентів з інших континентів, інших мовних груп та релігійних, політичних систем різко відрізняється від картини світу нашої країни, то на цій підставі виникає багато труднощів, які можуть бути подолані через вивчення не тільки мови, але й засвоєння нової культури, нових правил соціальної поведінки. Знані авторитети-лінгвісти: Л. В. Щерба, Є. Д. Поливанов, О. О. Реформатський та ін., які будували систему навчання іноземній мові на базі особливостей рідної мови студентів, починаючи з оволодінням абеткою й надалі наголошували на тому, що звучання нерідної мови людина сприймає «крізь призму» звукової системи рідної мови, вони вважали, що це стосується усіх рівнів, усіх явищ мови, що лунає. Фахівці стверджували, що для гарантованого оволодіння нерідною вимовою необхідно, перш за все свідомо відштовхнутися від рідної вимови, системи рідної мови. Тому обрана тема дослідження діалогу культур вважається нами актуальною і такою, що заслуговує на увагу викладацького складу сучасного національного університету.

Метою навчання нерідній мові іноземців, що бажають отримати якісну професійну освіту в нашій країні є формування у студентів-іноземців міжкультурної компетенції, яка надасть у майбутньому можливість оволодіти вмінням співставляти рідну культуру та культуру країни навчання, а задачею викладачів буде впроваджувати у процес навчання метод діалогу культур, порівнювати та протиставити культури, для глибшого пізнання студентами нерідної мови та нової для себе культури на «культурно-контрастній основі». Метою цього дослідження є обґрунтувати необхідність впровадження в навчальний процес студентів-іноземців метод діалогу культур. Ми намагаємось продемонструвати способи формування в них міжкультурної компетенції для, перш за все: оволодіння мовою країни навчання у порівнянні рідної та нерідної мови, рідної культури – з культурою країни, мова якої вивчається, по-друге, здобути висококласну професійну освіту. Важливими принципами, що використовуються у формуванні міжкультурної мовленнєвої особистості при вивченні нерідної мови, є принципи, закладені в теорії діалогу культур. «Зміст мовної освіти іноземних здобувачів вищої освіти, що навчаються в Україні, визначається комунікативними потребами іноземців, варіюється залежно від етапу, рівня навчання й спеціалізації та поєднує чотири взаємопов'язані складники: лінгвістичний, мовленнєвий, фаховий, соціокультурний» [165]. Дослідники питань викладання української як іноземної звертали увагу на чотири групи принципів навчання іноземних слухачів – лінгвістичні, психологічні, дидактичні та методичні, тому що створення систем навчання базується на провідних для методики наук – педагогіці, психології та лінгвістиці.

Згідно з Загальною мовною концепцією підготовки здобувачів вищої України її реалізація полягає у виконанні наступних завдань:

- 1) засвоєння мовних і мовленнєвих знань, формування вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови у процесі спілкування;

- 2) формування умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вміння навчатися, удосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості;
- 3) становлення гуманістичного світогляду, формування навичок міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників інших культур і релігійних переконань;
- 4) виховання поваги до української держави, українського народу, української культури;
- 5) формування здатності критично осмислювати соціальні проблеми, усвідомлювати життєві цінності.

Мовна підготовка здобувачів вищої освіти ґрунтується на загальнодидактичних принципах гуманізму, єдності навчання, особистісного розвитку й виховання, науковості, системності та послідовності, усвідомленості й доступності, спадковості й перспективності, зв'язку теорії з практикою, диференціації та індивідуалізації, міжкультурного діалогу, застосування різних форм навчальної діяльності, реалізації міжпредметних зв'язків.

Формування міжкультурної компетенції на початковому етапі здійснюється завдяки мові й мовним засобам, зокрема її лексико-понятійному арсеналу. Оволодіння нерідною мовою студентів-іноземців відбувається в декілька етапів. По-перше, оволодіння рівнем мовної правильності. Такий рівень досягають завдяки вивченню правил користування мовою, її лексикою, граматичними формами, елементами текстотворення. На цьому етапі студенти набувають вміння будувати речення, нескладні типові тексти і виконувати післятекстові вправи до них. По-друге, вміння реалізовувати себе у висловленнях відповідно до власного внутрішнього стану; вміння творити і виражати себе засобами мови. На цьому етапі студенти вчаться володіти основними формами усного і писемного спілкування (монолог, діалог, опис, розповідь, міркування). Цей рівень повинен продемонструвати певну виразність мови і комунікативну достатність. По-третє: продемонструвати рівень насиченості мовою. Мова студента характеризується логічністю, предметністю,

точністю, виразністю, образністю, багатством мовних засобів. Студент стає здатним до самостійного викладання письмово та усно текстів, що потребують вміння аналізувати й робити висновки, що надає можливість долучати такого рівня студентів до наукової діяльності. Шлях співставлення рідної мови з мовою, що вивчається дозволяє оптимізувати навчальний процес, що дає можливість мінімізувати коментарі викладача, і в той самий час, спрощує психологічні процеси засвоєння нової інформації з боку студента та прискорює навчання. Мовленнєва компетенція формується системно під час навчання, завдяки поступовому введенню відповідних знань з фонетики нерідної мови, граматичних конструкцій, лексичних одиниць та лексичних тем. Й на практиці відпрацьовується шляхом аудіювання, виконанням післятекстових завдань протягом аудиторної роботи та діалогу з носіями мови підчас поза аудиторної роботи. Студенти-іноземці за підсумком навчання українській мові як іноземній отримують навички, уміння, отримують знання, які формують їх міжкультурну компетенцію. Такі знання потрібні студентам, як правило з іншого континенту, оскільки вони перебувають на навчанні в іншій країні не один рік. Вони у повсякденному житті стикаються з проблемами, що потребують знання лексики, яка пов'язана з винаймом житла, користуванням громадським транспортом, отриманням різновиду довідок, отриманням медичної та іншої допомоги, спілкуванням зі своїми однолітками.

Кожне заняття з вивчення нерідної мови – це перехрестя культур – це тренування міжкультурної комунікації, і в кінцевому випадку відпрацювання та закріплення накопичених мовних навичок та здобутків у навчанні. Кожне слово відображає інший світ, іншу культуру, інше уявлення про світ у якому перебуває людина. Методичні прийоми, які використовуються під час навчання націлені на активізацію та удосконалення практичних навичок та умінь студентів у таких сферах мовленнєвої діяльності, як читання, аудіювання (сприйняття та розуміння текстів соціально-культурного, соціально-політичного характеру), мовлення (формування навичок діалогічного й монологічного відповідно до ситуативних моделей комунікації); письмо (формування вмінь та навичок, необхідних для

виконання різноманітних письмових завдань у процесі навчального й побутового спілкування). Навчальна програма складається з урахуванням особливостей іноземної аудиторії: рідної мови студентів, етнічних та культурних відмінностей, темпераменту, базової мовної підготовки. У виборі навчального матеріалу викладач керується необхідністю якомога простіше ввести студента в нерідну для нього мову, супроводжуючі свій виклад прозорими прикладами, що легко запам'ятовуються. У викладанні широко використовуються презентації, фільми, методи комп'ютерної «симуляції» та моделювання, ділові ігри тощо. Начально-методичні матеріали розробляється таким чином, що обов'язково містять відомості про країну навчання, її географічне положення, політичний устрій, відомості про столицю та найбільші міста, відомості про структуру етнічного, релігійного складу населення. При цьому відбувається порівняння рідної й нерідної країни, мови, акцентується увага на схожості й розбіжностях культурних, етнічних, соціальних норм двох країн. Усвідомлене й глибоке знання про мову або мови з'являється найчастіше у процесі порівняння. Метод порівняння рідної мови студентів з мовою навчання – один з ефективних методів, що використовується у викладанні УМІ. Ефективним в аудиторній роботі бачиться застосування евристичних методів, які передбачають включення в процес навчання аналізу надбаних знань, образного мислення, фантазування, діалогу з партнером тощо. На початковому етапі здобувачі опановують усталені мовні звороти, що застосовуються у відповідному мовному середовищі. Дуже корисним виявляється повторення цих мовних конструкцій за викладачем хором, відпрацювання парами (діалоги). Згодом, навчившись шляхом аудіювання сприймати на слух нерідну мову і читати та розуміти написане, починається накопичення лексичного матеріалу, мовних кліше, студенти-іноземці навчаються усвідомлювати прочитане, відповідати на питання; у складанні розповіді про свою культуру, або нову культуру, з якою вони знайомляться – виокремлювати головне від похідного, навчаються вступати в діалог, дискусію. Під час занять студентам пропонується, наприклад текст до прочитання, набір лексем, приклади використання сукупності граматичних конструкцій за

загальною лексичною темою тексту. Як допоміжний матеріал, пропонуються відповідні презентації, фільми, для контролю засвоєних знань – індивідуальні післятекстові завдання. У ЗВО діалог культур реалізується через міжкультурний компонент нерідної мови, що створює найкращі умови для здобуття іноземцями освіти в Україні [166, с.107]. Міжкультурний компонент іноземної мови сприяє формуванню у студентів уявлення про діалог культур як про єдину можливу в сучасних полікультурних спільнотах філософію існування [167, с. 4]. За підсумком навчання студенти-іноземці повинні набути міжкультурну компетенцію та загально предметні, фахові знання.

Ідея діалогу культур, що була висунута М. М. Бахтіним, який писав: «...Ми ставимо чужій культурі нові питання, яких вона сама собі не ставила, ми шукаємо в ній відповіді на ці наші запитання, нові смислові глибини. Без цих питань не можна творчо зрозуміти нічого іншого і чужого...» [168]. Продовжив цю ідею В. С. Біблер, реалізувавши її в освіті, розробивши психолого-педагогічну концепцію, принципи і елементи якої можуть бути задіяні у навчанні нерідної мови студентів-іноземців. Не дивно, що ми продовжуємо впроваджувати метод саме діалогу культур в початковий процес іноземців, що вивчають нерідну мову, бо «поняття «культура» яке має безліч смислових відтінків та використовується в різних контекстах належить до фундаментальних понять суспільних та гуманітарних наук. В освітньому процесі, культура як сукупність матеріальних цінностей, об'єктів, ідей, образів, що були створені людиною протягом усієї історії людства в цієї інтерпретації являє себе як «друга природа», що створена самою людиною, що є, власне, світ живих людей, на відміну від дикої природи. Тоді, як мова, що теж частина культури, породжена самою культурою і є засобом її відображення. Оволодіння іноземною мовою – важливий і необхідний компонент навчального процесу студентів-іноземців за будь-якою спеціальністю. Протягом навчання вони долучаються до іншої культури, що наповнена новим для них, соціокультурним змістом. І в такому контексті навчання нерідній мові розглядається як діалог двох культур (рідної та нерідної). Головний компонент методу діалогу культур, що використовується у

освітньому процесі студентів-іноземців базується, як було зазначено вище, на порівнянні рідної мови студентів з нерідною мовою, яка вивчається. Викладач формує відбір та послідовність презентації навчального матеріалу, пояснення з урахуванням наявності категорії безеквівалентності, розбіжності фонових знань та асоціативного мислення. В роботі з іноземними студентами важливо враховувати відмінну їх картини світу від нашої етнокультурної картини світу. Вивчення нерідної мови це вторгнення у інший культурний вимір та засвоєння чогось більшого ніж набір слів та граматичних правил, і тому безперечно, вивчення нерідної мови не можливе у відриві від культурного змісту. У порівнянні, у виявленні відмінностей, а саме у діалозі культур, мова, що вивчається наповнює культурним змістом, осмисленням процес навчання та перебування в іншомовному та інокультурному просторі. Елементи теорії діалогу культур у навчанні нерідній мові поєднуються з мовними явищами, що виявляються не тільки як засоби комунікації, але й як спосіб ознайомлення слухачів-іноземців з новою для них дійсністю. Нерідна мова виступає при цьому як охоронець та транслятор культури. Цей підхід обумовив появу у 90-х роках минулого сторіччя появу такої дисципліни як лінгвокультурологія. Дисципліна лінгвокультурологія досліджувала культури народів, що відбиваються та зберігаються в мові, взаємозв'язок та взаємодію культури та мови.

Важливу роль у підготовці іноземних студентів та засвоєння ними нерідної мови відіграє стимулювання позитивного сприйняття навчального процесу, мотивації їх до особистісного, професійного та культурного саморозвитку до набування комунікативної, соціальної та лінгвістичної компетенції. Цей чинник підштовхує здобувача вищої освіти до саморозвитку в іншомовному спілкуванні, до активної взаємодії з носіями, нової для них культури. Реалізація методу діалогу культур формує у студентів важливі здібності щодо міжкультурного спілкування та співіснування – взаємну культурну толерантність, соціокультурну чутливість, взаємне культурне єднання, мовленнєву та соціокультурну тактовність та ввічливість. На наш погляд, навчання нерідній мові повинно починатися з пояснень та візуальної демонстрації навчального

матеріалу. Надалі, після знайомства та засвоєння, звикання до нових категорій та понять слід здійснювати тренування, відпрацювання, доведення до автоматизму набутих знань та навичок використання мовленнєвих та граматичних моделей. Відтворення та активне використання засвоєної інформації відбувається швидше у ситуації, що супроводжується високим рівнем мотивації. Мотивація у будь-якому творчому процесі є незаперечним фактором успішності навчання, особливо у вивченні нерідної мови, яка можливо в подальшому «відкриє шлях» до обраної професії, нових досягнень у житті молодої людини. Мотив спонукає до діяльності, пов'язаної із задоволенням особистісних потреб. До стимулювання навчальної діяльності можливо віднести створення партнерських стосунків між викладачами та студентами, не виходячи за рамки професійної етики. Такі стосунки викликають інтерес до спілкування з кваліфікованими носіями мови, які можуть професійно донести до слухачів навчальний матеріал. Процес навчання повинен бути забезпечений аутентичними матеріалами, які б відтворили соціокультурний фон країни навчання в умовах практичного заняття, що впливає на повноцінне засвоєння граматичних та лексичних реалій.

Розглянемо, як відбувається на практиці впровадження методу діалогу культур та формування міжкультурної комунікативної компетенції іноземних студентів під час мовної підготовки на початковому етапі на прикладі лексичних тем: «Україна», «Свята в Україні». Звернемо увагу на те, що під час навчання студентів-іноземців нерідній мові відсутні лекції, тобто монолог викладача й пасивне сприйняття слухача. Заняття спрямовано на організацію ефективного діалогу між викладачем та студентом, де щодалі промова викладача повинна стати найменшою. А також у студентів-іноземців повинна бути сформована міжкультурна мовна компетенція, яка буде корисною в подальшому засвоєнні навчального матеріалу та перебуванні в Україні. У контексті лексичної теми розглядається історія країни, політичний та суспільний устрій, національні свята, історичні пам'ятки країни та міст перебування студентів під час навчання. Під час заняття в студентів-іноземців відбувається відпрацювання здобутих знань, навичок використання мовних та мовленнєвих моделей. Починаючи нову

лексичну тему, викладач презентує нові слова та словосполучення за темою, ілюструючи їх за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: слайдів, відео- та аудіо- навчальних матеріалів. Як показав досвід організації навчальної роботи в умовах пандемії, заняття можуть відбуватися і у дистанційному форматі відео конференції, з демонстрацією таблиць, схем мовлення, що супроводжуються коментарями викладача мовою, яка вивчається або мовою-посередником. Наприклад: Лексична тема: «Україна»; демонструємо карту України, викладач пояснює: «Україна – унітарна держава і що це означає (цільна, неподільна), столиця України – місто Київ, великі міста України: Харків, Львів, Київ, Дніпро, Голова держави – Президент, не король, не шейх, не прем'єр-міністр». Таким чином, відбувається презентація та «ілюстрування понять» за темою, далі здійснюється пошук еквівалентних поняття у рідній мові, пояснення безеквівалентних понять, порівняння поняття з рідними країнами та культурами. На цьому етапі здійснюється введення нових слів з наступним їх озвучуванням та перекладом на рідну мову студента, або на мову-посередник. Ретельне ставлення до вибору слів, їх значення, кількість та правильність промови, а також переклад, в подальшому спрощує самостійну роботу студента у вивченні та засвоєнні студентами нових лексичних одиниць. Навчальний матеріал подається у динаміки з використанням слухового та зорового каналів сприйняття інформації. Текстовий матеріал, практичні завдання, методичне забезпечення, контрольні питання поточного та підсумкового контролю студенти отримують у роздрукованому вигляді (зошити), або зі сторінок сайту у відповідності із структурою курсу та методичними рекомендаціями до окремих елементів. Наступний етап – самостійна робота студента, що містить читання тексту з метою закріплення лексичного та граматичного матеріалів, виконання післятекстових завдань. Особливо важливим, на наш погляд, здається чітке формулювання завдань, які надаються мовою, що вивчається та дублювання мовою-посередником для полегшення відпрацювання, засвоєння навчального матеріалу самостійно. Як показав досвід дистанційного навчання під час пандемії, системи дистанційного навчання: Zoom та інші, значно полегшують

організацію взаємодії між викладачем та студентами завдяки наступним характеристикам: легкому обміну аудіо- та відео-файлами; встановленню обмеження часу на виконання завдань з аудіювання; оперативній організації навчального обговорення завдань; зручній автоматичній системі оцінки виконаних студентом завдань; індивідуальній комунікації між викладачем та студентом (обговорення певних індивідуальних проблем у навчанні, чи граматичних тем на форумі); можливості збереження загальної картини успішності та виконаних робіт кожного студента; контролю «відвідуваності», активності студентів, часу їх навчальної діяльності в мережі. Має важливе значення підбір навчального матеріалу: структурованість курсу, завдяки застосуванню тематичних блоків (окремо винесені в блоки: навчальна програма, рейтингова система оцінювання, граматичний, лексичний, лінгвокраїнознавчий матеріал, питання на іспит/залік, тести тощо). Досвід дистанційної роботи може бути використано для вдосконалення системи навчання іноземних студентів та розширення сфери самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

За допомогою різних видів комунікації стає можливим навчання студентів, що належать до різних світоглядів та культур. Інформаційні технології не тільки скорочують та допомагають долати кордони, а й стають ефективною допомогою у навчальному процесі: починаючи від можливостей демонстрації навчального матеріалу: відео та презентації, перевірки правильності виконання самостійної роботи студентами один у другого, обмін завданнями, використовуючи університетські сайти, закінчуючи он-лайн перевірки правильності виконання аудиторних та перевірки домашніх завдань, їх виправлення у разі невірного виконання безпосередньо на занятті. Такі види робіт покращують засвоєння навчального матеріалу та привчають до самостійної роботи. Виконані практичні завдання, що демонструють ступень оволодіння навчальним матеріалом студенти надають, або надсилають на перевірку. При необхідності викладач супроводжує виконане завдання коментарями в паперовому, або в електронному вигляді, за допомогою усіх можливих засобів комунікації. Здобуті під час навчання знання про культуру, звичаї, систему правил та норм в українському

суспільстві надає студенту бути спроможним до міжкультурного спілкування, взаємодіяти з представниками культури країни навчання засобами нерідної мови. Важливо звернути увагу до загальних та більш розповсюджених проблем, що виникають протягом навчального процесу в студентів-іноземців із різних країн світу. Доведено, що під час навчання нерідній мові студентів-іноземців, які як і викладачі стикаються з труднощами, що пов'язані з іншим менталітетом, культурними та історичним традиціями. Ці проблеми впливають на сприйняття та засвоєння мовленнєвих та граматичних моделей. Більшість проблем іноземців під час набування мовної, мовленнєвої та міжкультурної компетенції виникає завдяки приналежності рідної та нерідної мови до різних морфологічних систем (наприклад: аглютинативні – турецька, флективні – українська), й докорінних відмінностей поведінкових моделей, у зв'язку з розбіжностями культурних, етнічних, релігійних традицій. Такі та інші проблеми вирішуються викладачами за допомогою сталих методів та прийомів викладання нерідної мови. Безсумнівно, що коли студенти під час вивчення фонетико-лексичного мінімуму мають реакцію впізнавання, наприклад, із введенням такої лексики як тюркізми та слів іншомовного походження. Впізнавання таких прикладів вимови окремих звуків та слів викликає у студентів позитивний емоційний заряд радості впізнавання та впевненості у тому, що вони впораються з такою складною, як їм здається задачею – оволодіння нерідною мовою. Використання в навчальному процесі ролевих ігор, вивчення пісень викликають зацікавленість та прискорюють засвоєння нерідної мови. Позааудиторна, виховна та профорієнтаційна робота сприяє тренуванню та відпрацюванню отриманих знань для глибшого їх засвоєння та запам'ятовування. Досвід нашої роботи та досвід наших колег свідчить про можливість подолання проблеми оволодіння нерідною мовою через мотивацію, яка спрямовується на яскраву подачу матеріалу, що вивчається, заглиблення в іншомовне середовище завдяки не тільки аудиторній роботі, а й позааудиторній роботі: екскурсіям, тематичним бесідам, участі у наукових конференціях та «круглих столах», підготовці театралізованих вистав та концертів. Участь у таких заходах сприяє

удосконаленню мовних навичок наших студентів, дозволяє заглибитися у іншомовне середовище університету, в якому вони навчаються, надихає їх на вивчення нерідної мови для здобуття освіти за своєю основною спеціальністю. Під час загально університетських заходів українські студенти мають можливість познайомити студентів-іноземців зі своєю культурою та мовою. Враховуючи надані вище специфічні особливості опанування іноземними студентами української мови, психологічні моменти в роботі з іноземною аудиторією ставиться на чільне місце легкість та доступність подачі матеріалу для вивчення нерідної мови. Важливо, щоб кожен зі студентів був охоплений увагою, залучений до навчального процесу. Для забезпечення цього, вимагає ретельної підготовки структура та порядок введення навчального матеріалу, підготовка наочного супроводження (мультимедійні засоби та ін.). Теоретичний матеріал подається спрощено, лаконічно та супроводжується «прозорими» прикладами, що легко запам'ятовуються. А якість подачі підготовленого матеріалу цілком залежить від творчості та особистого вміння кожного з викладачів. В цьому контексті, доцільним здається звернути увагу на відомі, але дуже ефективні методи вивчення іноземної мови – використання пісень. Відомо, що чим більш сенсорні органи включені у процес навчання, більш ефективний процес вивчення мови. Музика та пісні позитивно впливають на процес сприйняття та вивчення мовного матеріалу слухачами, а «ритм та рими дозволяють використовувати поетичні тексти як «ілюстрацію лінгвістичного феномену», що є ефективною вправою, яка містить повторення звуків, слів, часток речення, граматичних конструкцій. Вивчення національних пісень та поетичних текстів безумовно впливають на створення сприятливих умов для міжнаціонального діалогу та стимулюють до навчання. Профорієнтаційна, виховна, та наукова робота є невід'ємною частиною навчального процесу студентів-іноземців. Викладачі ЗВО проводять тематичні бесіди, просвітницькі лекції, екскурсії до цікавих міст. Саме під час проведення таких заходів в студентів-іноземців відбувається, безпосередньо на практиці міжкультурна комунікація та діалог культур. Студенти «вживу» стикаються з іншою

культурою, з іншими законами існування, нормами та правилами, що існують в Україні. Улюбленим заходами студентів-іноземців є екскурсії, лекції та бесіди про родинні стосунки та традиції (весілля, поховання), що дуже різняться в Україні, Марокко, Китаї, Туреччині, про державні символи України. На відповідних заходах розглядаються історичні, культурні та релігійні традиції рідної країни та України («Схожість та розбіжності між арабською та українською культурами», «Святкування Нового року за китайським календарем», «Свята «вишиванки» та «хіджабу» у жіночому одязі», національні свята рідних країн, національні свята новітньої України). Під час виховних заходів та участі у наукових конференціях, до яких залучаються студенти відбувається, безпосередньо на практиці, міжкультурна комунікація та діалог культур. Аналізуючи, порівнюючи та співвідносячи культуру, мову, звичаї, традиції своєї країни, своєї рідної культури зі знаннями, що здобуваються під час навчання в іншій культурі, іншою мовою, в іншому соціумі здобувач освіти швидше опановує, глибше засвоює нову для себе мову, стимулюється та мотивується до навчання. Досвід нашої роботи з іноземною аудиторією на різних стадіях навчання, під час опанування нерідної мови зокрема, дозволяє зробити наступні висновки: 1) прийняття нерідної мови відбувається із прийняттям іншої культури, «оскільки культурні моделі, звичаї, спосіб життя виражаються мовними засобами й мова виступає як носій й передавач культури» [169, с. 1]; 2) основою для «формування міжкультурної свідомості є визнання як схожих, так і відмінних рис різних національних культур. Культура є невідривною частиною взаємодії між мовою й думкою» [169, с. 1], соціокультурні моделі, звичаї, спосіб життя та міжкультурний світогляд відображається в мові та впливає на розвиток особистості.

У порівнянні мов та культур завдяки реакції впізнавання, відштовхуючись від своєї рідної мови відбувається міжкультурна комунікація та набувається міжкультурна компетенція. Такій підхід викликає інтерес та задоволення, мотивує студентів-іноземців до подальшого заглиблення у навчальний матеріал й іншомовне середовище, викликає інтерес до культури, звичаїв, традицій країни

навчання. У процесі обговорення проблем, обміну ідеями й міркуванням щодо ціннісних категорій і поведінкових моделей, притаманних іншим народам, студенти-іноземці навчаються розуміти й толерантно приймати їх. Аналізуючи загальні труднощі засвоєння нерідної мови іноземними слухачами, типові проблеми, які зустрічаються у слухачів різних національностей й культур, шляхи подолання цих труднощів, необхідно звернути увагу на важливість позааудиторної роботи (наукової, виховної, організаційної), як засобу формування в слухачів зацікавленості в освіті та самоосвіті, що сприятиме їх культурному розвитку та адаптації й соціалізації. Привертається увага до поширення використання нових інформаційних технологій в процесі навчання з метою введення, відпрацювання та повторення навчального матеріалу. На початковому етапі здобування вищої освіти у ЗВО України, саме на викладачів мови, в першу чергу покладається відповідальність за досягнення такого рівня викладання, на якому культурологічні знання служать допомогою у засвоєнні мови та, у підсумку, отримання високого рівня фахової освіти. Враховуючи особливості опанування іноземною аудиторією нерідної мови, психологічні моменти в роботі з нею, ставиться на чільне місце легкість та доступність подачі матеріалу для вивчення іноземної мови. Важливо, щоб кожен зі студентів був охоплений увагою, залучений до навчального процесу. Для забезпечення цього, вимагає ретельної підготовки структура та порядок введення навчального матеріалу, підготовка наочного супроводження (мультимедійні засоби та ін.). Теоретичний матеріал подається спрощено, лаконічно та супроводжується «прозорими» прикладами, що легко запам'ятовуються. А якість подачі підготовленого матеріалу цілком залежить від творчості та особистого вміння кожного з викладачів. Перспективи подальшого дослідження проблеми полягає у впровадженні інноваційних технологій, які значно збагачують не тільки традиційні освітні процеси, а й надають всеохоплюючі можливості у заглибленні в процес опанування нерідної мови, традиції, закони та культуру іншої країни.